ה מ א ס ף

לחדש אב תקמ"ו

א

תולדות הזמן.

בי הזמן הפך עליכו הסדר, שבת קול שיריס, ולשון כל מכנן ישח יללת גבר, לקול השמועה כי בחי יום כ' ד"ו לחדש זה לחמור: התאספו כל ימים חיל כל נושא מגן ונבה ושמעו תדשות לקולם תגילינה לזכם — נפל עטרת רחשכם, מלכם בחדיר המכם והחקיד

פרידריך השני

שוכב עם אבותיו, בחסף לל עמו ביום ה' כ"ג העבר בהיות הבקר — שמעו עמיס והלילו — הוי יחדון ספדו לו, חנרו סק על מלכיהכם שכי, הגיעו לפר על מחליף לעפר — וכה עפר תרמו, בסירו עדיכם והתעטפו שחורות, קול כנור ומנלתים לח ישמע בחרנכו כי יום לחל וכמי הוח לכל החרן.

ואתם הגבורים לכשי חיל מלחמי מלחמה לשר עבדתם לת מלככם בתם לבבכם ושר בטח לכ מלככם עליכם כרתו ברית חדש עם יורש כתר המלוכה הוח בן יחיו החהוב והנעים

פרידריך וילהעלם השני

ירום הודו ותנשא מלכותו

לשר ישב על כם דודו וירב נדקה בעמו כי תפן חסד הוח.

דוי קדים הומיה! הה ארץ שדודה! מי יכוד לך,
ומי ינחמך? גילה כחפף, משוסך הרד לקבר,
פרידריך הגדול שב לעפרו — לכן **פריסין** כמר
תבכה, **ובראנדנבורג** תתן קולה, לכי לכי על מלכי —
מעי מעי על סר עמי — הה נפל מגיבנו! בשרו בערי
שכיבו, הגידו בתוצות שכיבותיבו, תשמעון בנות ארצות
ככר ותספוקינה כף אל ירך, יום מהומה ומבוכה היום הזה
ללב כל אנוש כי גוע בחיר האנשים. —

ואת עמי! הבת השדודה! ישראל אשר נרת בהשקט
ושלוה תחת שבטו הטי אלי אזניך והקשיבי — אל
תקוי שמוע מפי מהללי **פרידריך**, כי קנרה לשוני; אל
תאוי לחזון מעשי גורלותיו, כי אדל מחתי כח שאורות למו —
לך טובותיו ומסדיו לך, עמי! לך תושיה אשר הגדיל
לעשות עמך, לזכיר — למען תשים לב לדעת את אשר
לבדת היום, ופרשת את כפיך השמימה והתפללת אל ה' בתוס
לבב על נשמת הנדיק הזה לתת לו משכרתו פרי מעלליו מרב
טוב הצפון ליריאיו.

אל מי ממלכי ארץ תאות הבכי והקנה ויללת קים וחיש
מיושבי ארצו כאשר תאותיבה **לפרידריך בחיר**
המלכים

המלכים? מי בער ולא ידע את סכת שלומו חסר פרס על כל עמו למגדול ועד קטן? מי זה כולך כמעגלי יושר, יכוח ויאמר החסרתי שלוה השקט ומנוחה תחת שבטו? — מה שלל מחת יושבי חרגו' בתת לפס שובע שמחות בחסדת החדש, כי חס תורת החדש? — קומה ישראל! כך יכירו וידעו כל עמי הארץ את יקר מושלנו הנחסף לל עמיו. ידיו מחשפות הרימוך, בימיו לא נגרעת מהסתפח בנחלת החדש בחמר עמו; בימיו לא כשלו לענין שערי החכמה לעלות לשם לשם חחרי בלותך בגלות המר הזה, ולשוב לל דבירה ויכלה; חיי רוחו השיב רוח חיים לנוויתך העלוף ותחלוף כח, עד כי נשתלו עליך כל רוחיך. תחת שבט מי החל העם הגדח הזה להשיר מדותיו ולהגדיל תושי' בארץ? על חדמת מי קס חיש במשה בן מנחם חסר הרבה חכמה והפרין

מוסר, והחזיק דת ותמוכת לכותינו נגד כל הקמים עליו ביד רמה — על חדמת מי פרח הנין הזה להוב והנכבד מכל העמים ורבים משומרי לקחו והולכי עקבותיו, — הלא על חדמת פרידריך חוהב החכמה ותומן החמת בכל לב חסר מנחה! — לכו כח לחי! כתורה כח לחרי תולדות המלך הגדול הזה וגדעה טובו וחסדו לחמוזים יחד עם גדולתו ורוממותו, וכרחה כי ידגל לו השם הגדול [בכל הארץ, ומי יחות בכותו הגדול.

פרידריך השני מלך פרייסן נולד כ"ד לחדש יחנוחרי שנת 1712 למספרם שניח שנת ה"תע"ב לב:"ע, והושב על כס חביו פרידריך ווילהעלם הרחשון יום ל"ח לחדש מחיי שנת 1740 למספרם שניח שנת הת"ק לב"ע. מנעוריו הרחה לותות שכלו והחכתו את החמת והטוב, ופנה כל עת לל חברת חכמים חנשי שם, ויהי עמו כמתנבחים עתידות טובות למו. ויהוס השם על ורחשו כתר המשלה הסיר מחתו כל מותרות תחות הנשם ותענוגות בני חדם ולילה כיום הכין עתו לטובת עמו, לון וחקר חכמה ודעת הרבה, למען השלים כפשו בכל מעלה ומדה נשגבה, ולמען הרחיב גבול חרגו במקחור בחכמה ובכל מלחכת מחשבת. ברחשית ממלכתו נלחם עם עמים רבים חשר רבו עליו במתי מספר נגד עם רב, לך הוח וגבוריו עשו מורחות בארץ עד כי נפל פחדם על כל לב עקש חשר חמם בכפו

בכפו • כי לא על דבר בצע לטש חרבו , לך בל! מנמותיו היו החמת והנדק • מי לא ידע מעשי תקפו וגבורתו במלחמה המורחה לשר היתה שבע שניס בחרן , ואת לשר הטיב עם יוסבי החרמות לשר ככם בימים ההם ? לא למען עשות עם בחרן דרך קסתו , ולא על ריב לא לו ערך מערכה , כי יקרו בעיניו דמי לדם • לך למען הציל עשוק מיד עושקו • לחקרי סודו מוללחמה הגדולה הזאת עטור בכתר הנצוח לל לחרטו גורל וככבד על כל סביבותיו , יסב שלו ושקט בחרטו ולא פנה עוד לכבוש מדינות זולתו , לך שמר את לשר נתן לללהים בידו כשר ישמור היש מכס מקור זהב למען לא יהי' לבוז , הגם כי בו לא יחפץ , ולתאות נפשו לא יקחנו • כי בתי מסכנותיו לשר מלא והון רב לשר קבץ , לא לו שמרו , כי אם לטובת עמו לעת הצורך • וכה לחר : אני המלך

אנני כי אם סובן עמי , ההון אשר קבצתי הוא הון עמי , לו לבדו יהיה • מי לא ידע השיחס

והספרים לשר חבר , ולשר כמלאו חכמה דעת ומוסר ? לא לבד ביסבו שלו ושקט בחרטו חבר הספרים ההלה , כי אם גם בהיותו במחנהו • יומם דרך פורה בנת תויניו , ולילות בנפול כל גבוריו נרדמים מיניעת המלחמה היש היש על דגלו , התעלם בהניסים עם בנות השיר , ויבקש דומיה לו בספרי חכמה ומוסר • מי לא יבין את יוסר חקותיו ומשפטיו לשר עשה עם עמו , לתת לחיש כיהודי כמולרי כפרי מעלליו ? לא הבדיל בין עם ועם לעשות עמו חות לטובה , כל תם לבב ונקי כפיים יסב שלו ושקט תחת שבטו • רחשי עדת היהודים לשר בברלין ונגידיה יודו לה' חסדו לשר נתן בלב המלך הזה לטובתם ולטובת כלל ישרחל , כי מברלין יצא תורה לכל ישרחל הדרים במדינות המלך ובמדינות שכניו • מחתו יצא דת וחירות ללמד חכמה ודעת , ולהחזיק החמת לשר בלבב היש ויש ביד רמה • ולולא מורך לבב קנת חנשי ברלין (שוכני עפר כעת) היה לנו כבר בימיו מדרש מיוחד ליסיבת התורה והחכמה כחמד ממדרשי העמים כי כן יפה בטובו מזמלחמתו : חבל החנשים החלה ירחו בן יפפך עליהם לרועך, ולא שמעו לדבריו • והגם שחרה לף המלך מחוד על הדבר הזה , לא הניח לחיש לעשקם , ויהי החיש היהודי לשר מלא ה" חת לבבו בחכמה ודעת , ובכבד מחוד • כשר יעידון ספרי החכמה לשר כתב הרמ"ב מן ז"ל , וגדולת הרופף החוקר הטבעי ר" מרדכי בלאך , לשר הוח חבר ורוע לחברת החוקרים

החוקרים וכשלו בין גדולי ברלין • וכן ברופא המפורסם הפלסוף ר" מרדכי הערז , אשר הורה בכל חלקי החכמה ואשר כלו ברים יוצאים לשאוב במלכות לקחת לקח מפיהו • וכן החזרש המפורסם ר" אברהמסון , אשר הוא פ"ח בחצר המלך • מלבד יתר המשכילים והחכמים ובעלי מלאכת מחשבת אשר בכל מדינות המלך • ומלבד הנגידים המפורסמים היושבים בברלין בטירות מפוארים ולהם חירות לעשות כמסחור ומלאכה את אשר לבם חפץ • ומי חכם , יוסיף לקח בקראו את הספר הנכבד אשר יבח לחת לחת מדי חדש בחדשו הנקרא ברליניש מאנאטש שריפט • שם ימצא חרות על הלוח את החירות אשר נתן המלך לחברת חנוך בעריס אשר בברלין • וכן ירחה את מעשהו על דבר הגר יוסף שטעבליצקי • מכל מעשיו חקותיו ומשפטיו כרחה כי צדיק ויסר הי' וכל דברין מיוסדים על בנת החכמה והיושר •

עושה אלה לא ימות , לכן לא סר מאתו חכמה
ותבונה עד יום מותו , ובקן ימיו כי תש כחו
וסר מאתו חומן גופו , וחוזק לחיריו מזוקן , עוד קם בו רוחו כמימי קדם , לטוב עמו , ולעשות חסד ומשפט בארץ •
ועוד רגע לפני מותו דבר שמח וטוב לבב , את אשר ועשה בארצו לחרי גוויעתו • אלה קנות תולדות המלך הצדיק החכם והחסיד הזה אשר נאסף אל עמיו בן ארבע שנה ושבעים שנה ושמה חדשים וארבעה ועשרים יום •

יבוא שלום ינוח על משכבו ונשמתו
תהא צרורה בצרור החיים •

מאת הפלוסים פו"מ קהלתנו יצ"ו יגלה הפקודה להתחיל משנת ר"ח חלול תפלת חל מלך רחמים על כשמת חדושנו המלך ע"ה לחרי קריאת התורה ואחרי כן יזמרו ד' מזמורי תהלים • והנדבות אשר ינדבו שני ב"כ דקהלתנו למען יחלקו בין עניי היהודים והנוצרים חלק כחלק : וכן יעשה מדי שנת בשנתו משך ימי החכל הזה • וכפי הנשמע יונהל

ונגבל יום מועד בכל מדינות המלך אשר יקרא יום לכל , ומי ידרש ברבים ויסופר מעשי הצדיק למען יקונן כל איש על לחבדת החרן . וכל אשר יעשה עוד כתוב על הספר , להיות לזכר עולם לכל לחיינו בני ישראל .

ב

מכתבים

שאלות .

שלחים נשאלנו מאחד מגלוחדי הכוזרים להשיב עליה , ולהיות כי קשרה ידינו למצוא מענה בתשובה שלמה שלין להרהר לחריה , הנגנוה פה , ואי' כל אשר לחל יהו לשום דבר בפינו ישלח לליכו מחשבותינו כתובות בלשון נאימדת ולנחנו כברכהו בקהל עם .

א להודיע ליוה הקיסר הנטוגי"נום אשר למד תורה מפי רבינו הקדוש? והם נאמר שהי' הנטוגי"נום פיו"ם, כודיע ; מדוע לא בטל בימיו גזירות הקיסר הנדרג"הנום (הלדרי"הנום) אשר גזר על המילה והשבת . ולין רלי' ממש שבטלם בשוף ימיו , כי לא עשה זאת מלדקתו כ"ח ע"י מרידת היהודים אשר שפכו דם רב מחפשי רומי עד שהוכרח לבטל הגזירה . וע"כן גזר שלא יתנייר אב"ום ושלח יחול לים עברי את עבדו בגזירת גירוש . ולין לומר שהי' מאר"קום אורע"ליום הנטח"ניכום , לפי שידוע שהוח הי' קוטח היהודים על המרידות אשר מרדו בו ; ח') על אשר כתאברו עם הלילגעזעם מלך פרתיס ויכו את הנטי רוס ; וכ') על דבר קאמי"ום שר צבאו אשר מרד בו למען קחת את פוסטיניח לחתו אשר להב . ונם מספרין אשר חבר ואשר עודם בינינו היום ברמה שהי' פילסוף יוני ועכ"ם . ולין לומר שהי' ווחרי"ם הנשחניכום , לפי שהוח הי' מלך

מלך טפש ושר אחרי עצת הנשים כידוע • וגם הוא הי' זמן רב אחר רבי , וח"כ עליהו לחפש בספרי הקדמונים ולחשוב את העתים למען התוק את דברי חכמתו התלמודיים בידיהו •

ב להורות בבירור נמור ממי יצאה הגזירה שלא להתחבר עם הנוצרים ושלא לעבוד תותם במלחמה ? כי הנם ידיעתו דברי חז"ל האחרונים , לא נתברר לנו אם כן הי' בימי הקדמונים • ולדעת הקולל היתה גזירה זו מצד הקים"ר ולא מצד העברים , למען לא יוכו הנוצרים מחמרי עצתיהם ותחבולותיו • והנה הנם שפוכל לומר מאי דהוה הוי , ומה לנו ולחקירות כאלה מימים עברו , טוב לנו להשיב דבר לשולחו למען לא יאמרו עלינו : לחדה חכמתם , ונהי לצען בעיניהם •

ד ב ר י •

האיש השואל על דבר הלנת המתים במאסף לחדש אדר תקמ"ד ואשר הוסיף שנית דבר בחדש תמוז לשנת הנ"ל .

אל רעי וידידי דורשי האמת ושומרי הטוב אחבי תכרתי דורשי לשון עבר, ושמרכם הלל האמת והטוב !

החשיתי מדבר זה זמן רב בענין המנהג במהירת קבורת המתים למען שמוע תם וכן מיום מחכמי עמנו על דברי הרשזונים לברר מחשבותיו עליהם , אמנם הייתי כדורם אל המתים , ואין איש תם על לב כי אם תכם דורכו טוכן בכל עליון הרב המוקר החלהיי החסיד בכל מדותיו מוהר"ר משה בן מנחם ז"ל מנוחתו כבוד , אשר שלח לכם לנקותינו להרב הגאון מוהר"ר יעקב עמדן זצ"ל ותשובותיו • והנה ברחותי דברי החכם הנ"ל מקבימים לדברי בכל כמלחתי שמחה , והחזקתי כי עתה יתעוררו כל מקנני הדור ברחותם מסה יוצא לנחת

לצאת נס הם ולכתוב לה דעתם וכין כך ילך החמת לאורו • כי אם מנוה דאוריתא אי דרכן הוא לנהוג עם המת כאשר אנו נוהגים עתה, בוודאי אין לקור מהם ימין ושמאל, ע"פ שברואה לנקמו הדבר קר מכי שכלנו, אין להסיר נבול רשעונים • אך נס בזה לא כוה אים את פיו • ואנכי מצאתי על זה לשני פנים :

א אולי מצאו החכמים רחי' חזקה די לסתום פי שואל בדברי ר' יעקב עמדן ז"ל, ואמרו כי שתיקת ר' משם כהודאה דמי' •

ב אולי יש להם רשיות לחברות המחזיקים בעד המנהג יתר מהרשיות שכתב הריע"ן אך אינם חשים לכתבם, כי לא יקרו בעיניהם דברי המחלוקת לעקור מנהג נטוע מימים ימימה, ולא פנו אליו • ואחרי רואי מכתב רב ז' ממדינת פולין במחלוקת לחדש שבט תק"מו, ע"ד העניין הזה, אמרתי לשוש עוד לפי מחשוש, ואשמור הדבר אולי יפול ברבות הימים, אולי יבואון עוד אחרים לדבר על אודותינו • הנם שבדברי הרב הנ"ל לא מצאתי טעם לכאן ולא לכאן •

אך אחרי רואי בקיץ העבר בנאנצ"טש של המבורג את פקודת הקיסר יר"ה על היהודים להניח מתיסם מ"ת שעות טרם הקבורה, נשתוממתי על המראה, ובכספה נפשי לדעת את מחשבת הרב הגאון המפורסם מוהר"ר יחזקאל כ"י אב"ד דק"ק פראג והמדינה ויתר הגאונים והרבנים במדינות הקיסר, אם לא מצאו מענה לבטל הגזרה ע"פ דון תורה המחזק את המנהג אף כנד הכופרים וכתבתי לנגיד אחד מאוהבי במדינה זו להודיעני אולי הי' הדבר • והשיב לי אגרת מיוחדת מ"ל :

"ועל הדבר פקודת הקיסר בעניין הטהרת המת מ"ח שעות טרם הקבורו אכתוב לך את כל המאורע • עדת הסרים שומרי משמרת הקיסר הפקרתי לאב"ד נוכערנ"יוס • שלחו כתב מיוחד להרב הגאון דק"ק פראג כ"י כתוב מחים פלחי דורש טוב על היהודים לדבר בעדם להזהר על נפשותם לבלתי יזהרו לקבור את מתיהם כי אולי יתעלף אחד מני אלף • והנה אם רחיות ממתים שנקברו בימים אחדים ונמצאו אחרי כן נשוכים וקרועים, וזה רחי' על התעוררם מתרדמתם ונמצאו חרוכים פתום ועל עפר עליהם

עליהם נתגוללו וגפומו לגה וחנה ולגודל מכאוגם נשכו בשרם בשיניהם וקרעו עורם ובשרם בציפרגם (תקמר שערות ראשי בדמותי מיתה מגוגה כזאת!) והכותב זכר גם דברי המכס המוקר מוסר"ר משה דעסויא זצ"ל לאסר בקש לבטל הגזרה הזאת, וכדאי הוא המכס הזה לשמוע לא דבריו להיותו שלם בחכמת התלמוד וחכמת הטבע, וירא ויחרד על דבר ה" כל ימיו. והגה גזרו הסריס יושבי לאמ"דם גוזע"רניוס על הרב הגאון לכתוב מחשבותיו על זה, ולבדר ע"י רחיות חזקות יושר המנהג הזה, כי לא רצו לבטל דין הגוגע בדת היהדות אף אם הוא כגד דתם ושכלם. אלה קיצור דברי הסריס, ואולי תבוא לידי העתקה שלמה ממכתב הזה ואשלחהו לידך. ועתה אודיע לך קיצור תשובת הרב הגאון הכ"ל ותמצא נועם לחכך בדבריו, כי ערכים הוא ומיוסדים ע"פ חכמת הנפש, ותמה אני איך לא הועילו לקיים המנהג כאשר היה.

א הביא המשנה סנהדרין דף מ"ו המיוסדת על הפסוק כי קבור תקברנו.

ב הביא המשנה שבת דף פ"ג מי שנפלה עליו מפולת שפק הוא אם שפק ליכנו אם שפק חי שפק מת וכו' מפקחין עליו את הגל מצאוהו חי מפקחין ואם מת יניחוהו. ברייתא פ"ה ע"ח ת"ר עד היכן הוא בודק עד שומעו וי"ח עד לבו. וכפי' רש"י עד היכן למת שליכו מזיז לאברין עד היכן הוא מפקח לדעת החמת, עד שומעו ואם אין חיות בחוטמו שליכו מוכח רוח וודאי מת ויניחוהו. הרי רחיכו מזה שאם אין רוח חיים בחוטמו מחוקיקין לית וודאי מת וכו". *)

ואם

---

*) כ"ל שאין להביא משם רבי' למי שאין זה דומה כלל לגדון דגן. כי אף שבאחת אם גאמר שבטול גזירת החוטם הוא קיומן מיתה, עכ"ו ודוע כי גם בעילוף תבטל גזירת החוטם. וא"כ הרם גבי פסילת הבל בשבודקין על חוטמו ולא גמצא בו קיומן חיות יניחוהו כן, ולשאו גלוי תחת הגזוך, ואם במצא יחכו בו לאחר זמן לילה מרגוע חיות יתחיל לשאוב הגזוך וירלו העומדים ויגילהו, וא"כ אין לחלל שבת כי אם לאחן גלות את גופו עד חוטמו ועל כל פגים יבטל אם לא מת וודאי, אחכם אם יאורע תרומה זה גקבר קמוש מי יועילו ואיך יבטל. דבכן הבותב.

ואם תאמר סוה ממת מומר מילול שבת לכך לא למייתינן
כוה לכל כחול מה לפסד יש כוה אם כחוש כוה לף
שהוא חשש רחוק וזר ? תומר תני שתי תשובות בדבר
אחד דאשו בחול מי לית לי' לסורא ולא אם אינו
מחזיקין לותו ע"פ דין לוודאי מת יש כאן ליסור תורה
שהמלין את מתו עובר בלאו דלא תלין ולא תיתא סוה בכלל
מה שאמרו שאם מלינו לכבודו הינו עובר בלאו ות"כ
אם מלינין לותו בשביל פיקוח נפשו עדיף מלכבוד דוה
הי' סיין אם היינו מסופקים בחמת שמא חי הוא אבל
כיון שכבר הוכחתי שאין כאן אלא סוס שפק לו שפק
שפק לאסור שהוא חי אין כאן כבודו אלא בזיונו • הא
אחת • ועוד שמעיקרו אם בגמרא מוכרח שאפילו בחול
ב"ש כיון שבדקו עד חוטמו סוה אין אם סוס תועלת
להטריח לפקח יותר כי בוודאי כבר הוא מת דהרי
אם בגמרא דיומא על כרייתא עד היכן הוא בודק אמר
רב ספא ממלוקת מלמטה למעלה אבל מלמעלה למטה
כיון שבדק עד חוטמו סוה אינו צריך דכתיב כל אשר
נשמת רוח חיים באפיו ומדקאמר רב ספא אינו צריך
מכלל דבחול אינו דבשבת כיון שאינו בודק ממילא הוא
אסור באיסור ממור של חילול שבת אלא לצורך והוי לי'
לרב ספא למימר כיון שבדק עד חוטמו סוה אסור אלא
וודאי הך כרייתא עד היכן הוא בודק לאו דוקא בשבת
אינו אלא נם בחול שאינים לפקח הגל להטיל ספק
ואמר רב ספא שאם בדק עד חוטמו סוה אינו צריך
לפקח יותר שכוודאי מת אשבינן לי' וסוה אינו צריך
להטריח לפקח עליו • *)

ג הכיא הא דמס' נדה הזה והזה וכו' כמו שהביאו הרב
ר"י עמדן בהגהותיו והוכיח מזה כמו שהוכיח הרב הנ"ל
אך ביותר שאין שאין דברי הגמרא מיירי בשת זה ,
אלא נזירה שמא יתעלפו מיירי כזה לחר , ולכן לא
אחריך לכתוב לך את דבריו בפרטות כי ידוע לך
בוכחת הר"י עמדן הכתובה במחברתי • **)

ד

*) תאם אני אין יאמר הרב דהא דרב ספא בחול מיירי , דא"כ אין יאמר
אינו צריך , אלא בחול וודאי לחייב לפקח את הגל כלו אי אפשר בזוטא שמא
אחי אפשר אלא אלא תלין • דברי הכותב •

**) הקורא יואל בקוף דברי את מחשבותי על אגדות הלנה • דברי הכותב •

ד הבית משמש ליוסף כהן בגמרא זובחים ק' ע"ח שמתה לפתחו ומתחזו לחיו הכהנים בעל כרחו והיינו לקברה שלין הכהן מטמא לקרובים רק לקבורה וכו' ביום קבורה אחרי מנין הזמן שמתה בע"פ להורות שבמה עבור זה מעשית הפסח יעויין שם בסוגי' הרי הוא שהיו קוברים בו ביום .*)

ה הוכיח בפאת"ה שרה שלין לחלק בין קברים בקרקע בעובי האדמה כדרכנו בכל המדינות עכשיו ובין שבקברים בכוכין שאם הכו בלין למות שמת עדין חי הוא וע"י הקבורה לחנכו ממיתים אותו אותן שקוברים אותו, כי אם בבר הגיע למדרגה זו שלין ניכר רוח חיים בתוכו, אף אם נודה להתוספים שבזמיכינו ובלחמר שעליין יש בו חיות ולא מת לגמרי רק מחמת רוב חולשת בחו הרוח אחר בתוכו הוא חלוש מאוד עד שאי אפשר להרגישו ועכ"פ הוא קרוב מאוד למעברי מות וליליות הקבר וכמעט הזה שמוציין אותו ממקומו תיכף נשמתו וק"ו לטלטל אותו ממקומו למערת הכוכין ודמים שבת דף קכ"ח ע"ב לחמרו במשנה המעלים עם יליות הפסח ה"ז שופך דמים ולאו דוקא עושה עיניו חלא הוא הדין הזה שאר חבריו וזה לשון הרמ"בם פ"ו מהלכות חבל הל' ח' הנוסח הרי הוא בחי בכל דבריו והנוגע בו ה"ז שופך דמים למה זה דומה לבר המטפטף בין שיגע בו אדם יכבה הרי שבאיזה חבר מחבריו הנוגע בו שאי אפשר לגעגע אותו חבר כל שהוא ה"ז שופך דמים שמקרב מיתתו ואם זהו בנוסח ק"ו בחי שבבר הגיע שלין בו רוח חיים כרגע בחיו שאם עדין יש בו חיוה חיות הוא חלוש בתכלית הרפיון והמעט הזה מיזיזהו יבבה מעט החיות והרי המזיזו שופך דמים וק"ו אם יטלטלו כל גופו ויעתקוהו עד מערת הכוכין שמבין כך בשמתו אם עדין יש בו קצת חיות וממילא אם לתה מוסף לזה צריך שיאחר המת מוכח במקומו במקום שמת בו בחבן שלין לו הוכחין עד ג' ימים והרי עקרת ליסור הלבת המת לגמרי ואין מסכחת לה לקייס מאה של תורה כי קבור תקברנו ביום ההוא וכו' וכו' .**)

וחביא

*) רחי' זו חיצה . כי אם קברו בכוכין ומחי' וכולין לפקוד .

**) לפי דעת הרב שתהא התנועה ממקום למקום מקרב פחיצה וולפי זה אין להבין

ו הביא ראיות ממנהגי החברה להכיח נוכה תחת המוטס ויתר המנהגים המורים שלנו מדקדקים מאוד במת .

ז אמר שהמכיח ראוי מן המוכה בשמחות פ"ח יוצאין לבית הקברות ופוקדין וכו' הוא טועה , כי לדעתו כוונת הברייתא היתה לחיוב או למצוה כי אם רשיון הרוצה לפקוד יפקוד ואין בו משום דרכי האמורי כי אלו הי' הפירוש שהוא חיוב או מצוה היה ל"ל שיעמידו שומרים לשמרו ולרחות אם המת ימצא שום קימן חיות ולהכיח לו דברים מריחים וכו' . *)

ח אמר שטעם החומות הקדמונים שעשו את מתיהם זמן רב לחרי מותם הי' משום החובות והילדונים טומאות רוח רעה , ושהחומות לשר לנו דרים ביניהם היום הנם שהם בעלי חמנה וחיכם פוגים על חקי העמים עכו"ס עכ"ז מנהג אבותיהם בידיהם מבלי טעם . וכו' וכו' כי לא רציתי להאריך והמשכיל יבין כי כנים דברי הנחון .

ט גם בספרו יאיר ע"פ דרכי החכמה בחכמת הנפש ובטבע . ואמר כי הוא נגד השכל להשהות את המת כי ידוע פירוד הרגילים להיות יחד היה קשה מאוד וכחזי כמה צער מצטערים הלב והנפש בהפרד נכס מהם וק"ו אם הוא יחיד להם ואף אם הפרדו הוא לתכלית היותר

דברין , כי מה לי התנועה מביתו אל הכוך מה לי אל הקבר , סוף סוף הגוף מזוי ממקומו , אבל לדעתי תהי התנועה מסובלת למתעלף הגם היות מסוכנת לנופף כי לפי חכמת הטבע ההעלפה דומה למיתה אבל המקריים אשר למיתה ליתם למתעלף כי אם מבחון ולא בטלו עדיין פעולות ככחות הפנימיות כי אם שבתו עתה מפעולתם , וע"כ ההבדל בין כוך לקבר חיכו כי אם בבחינת הקימה מתרדמה שאפשר בכוך ואי אפשר בקבר קטום , וגם הפקידה אפשר בכוך דברי הכותב .

*) לדעתי לשון המשנה פוקדין על המתים יורה על המנהג שהי' להם ליישרלם בעת היות כחו אוכלין כל חמד ושוכחין בתחלת גד ואם גם אוהב לבבו לותר מי שיוכה לפקוד יפקוד , מה יעיד על הב" מעשיות המובאות במשנה ההיא בה' שמואל בנים וה' שחי כ"ם שנים . וע"כ בא ורואה כמה גדול מנהג הפקידה שהרי נולדו בנים רבים מאוד שכבר משכחוהו אח . דברי הכותב .

ביותר טוב שהולך לחר זיווגו למצח חצה ולמעוח כחלה
ומכוח במקום שכת וזגו היח שם ע"פכ קצה מתחלה
הפרדו מהם וקצה להם להפרד ומלויה לותו והולכים
עמו עד מקום שכבר ההכרח לשוב לביתם ופרידתם
היח בבכי וכשיקה וכשתרחק קלת מהם עד שסוב ויכם
רואים לותו ג' לח' יולח הלעגוע מלבם וכן בחשר ימות
לחדם קרובו כל זמן שמתו מוטל לפניו הכחב גדול
מחוד וח"ח שתנחמו כלל וכבר חר"ז לל תנחמהו כשעה
שמתו מוטל לפניו עד לחר הקבורה שכתעלם מעיניהם
לז הוח זמן לדבר תנחומין ג' לח' עד שסוב המת מעתכת
מן הלב • ומם זה בקירוב שני גופים שחין קרבתם
דבוק וחבור ג' ממש וחכל לפי הקורבה קצה הפירוד
ועתה כשים לב לקרבת הגוף והרוח חשר בקרבו מיום
הולדו לבקיש יחד בתכלית החבור והדבוק רגע לח
כתפרדו וכתגדלו יחד ועתה במותם שמוכרח הרוח
להפרד מן הגוף בע"כ שלח ברלונה עכ"ו כל זמן שמוכח
לפניו היח טסה ומעופפת עליו כחב ומם המלויה לת
כנס היחיד בנפשו מהם עד שהגוף נקבר בחרן לז
בהסתלקו לגמרי מהרוח וכשהו בעפר לז הרוח תשוב
למעלה למקום חשר חצבה משם כחב ומם השבים לביתם
לחר העלמת בנס מן העין שלהם, וזהו מלד הסברת • — *)

ומבואר במקרח הוח המקרח הנזכר חלח שחני מוכיח
הדברים מן המקרח הוכחה גמורה שתחלה הוח ביחת
הגוף חל הקבר וחח"כ תשוב הרוח למעלה דהרי זה
ידוע שהגוף הוח דבר גשם וצריך קוברים לעסוק בקבורתו
וחפילו יתהרו במהירות ליותר לפשר בקבורתו ח"ח כלח
ליזה העכבת הזמן בשיחתו לקבר והלבשת התכריכין
והנחתו בקבר כל זה צריך ליזה זמן לכל הרוח ליכו
גשם ולח יעלרהו הגשם וחין עלייתו למעלה ע"י הלבשים
בעלי גשם שיצטרך זמן ותיכף כחשר כתפרד מהגוף
לפשר

(*) לחת הדבר תחלת דברי הרב שם מיוסדים על חכמת הנפש, כי מלחנו
בזה לי טעם להלחות מעת המת משום לער קרובינו חשר לח יתנו הפנה לתעותם
ערם יכוקה המת בעפר. חבל סוף דבריו בהחזילנו לוה דנקות הגוף והנשמה
לח יועתי שם הם נגויים על חכמת הנפש כי לח יקויתו עם יסודותיה משערים
ופקיפים. — דברי הכותב.

לפסד לה לעזוב למעלה בלי שום עיכוב זמן כלל וה"ב רחוי הי' להיות סדר הכתובים ויעזוב הרוח אל אלהים אשר נתנה ויעזוב העפר אל הארץ כאשר ולמה זה הקדים שלמה בחכמתו שיבת העפר קודם שיבת הרוח ת"ן כיון שלמה אתי לפסד להרוח לעזוב למעלה עד שיעזוב תחלה הגוף לארץ, אשר לקח ממנו כי האדם יסודו מעפר .*)

ועוד הבה על קדקוד השואל והדמה 'מחשבתו צחמרו דבר זה לימנו מהלכות הרבנים כ"ח מהלכות הרופאים — והנה ממולנו לאמור מי לנו גדול ברופאים מהרמ"בם ז"ל והוא כתב בפ"ד מהל' אבל' אין מספדין את המת אלא מדחין מטתו מיד וכל המדחה מטתו ה"ז משובח והבה ראינו שהרמ"בם מזהיר מאוד על מהירת הקבורה וכו' .

ומעתה הוא חוזר על כל המכתבים ומראה את כל התקלות אשר נוסדו אצל אבשי המבוה ואומר כי ראוים המה לסמוך עליהם כי הטבעו על לבבי הקבלה האמתית ובקיאים המכתב ידבר בהבנעה ובהשכל נכון הדברים, וז"ל: ואקוה שהאדונים הגאלים פקידי הקיסר האדיר יר"ה ישימו לב לכל הדברים אשר כתבתי וירחו שהדברים הם דברים המתקבלים ויסכימו לעשות כפי דרכנו מאד דברי המדבר בהכנעה המוכן תמיד לקולם קול הצפור אשר יצפלץ כי זה רצון הדברים האדירים פקידי הקיסר יר"ה להזדרז בזריזות לקיים מצותם כאשר יצוו עלי . עכ"ל הנגיד ממדינת עסטרייך אשר כתב לי את כל ובכתת מהמאורע הזה .

* * *
* *

ועתה אזוב לבי לדרכי לעורר מחשבות המעיין על דברי הרבנים הגאונים האלה, אשר לא רצו לבטל לפני מנהג קל וקטן מעדת ישראל מירחת פרצת גדר ולכן לקפו וקבלו כל רחיותיהן בכח החפצרי לעמוד נגד השואלים . אבל בחמת מרחה שכל הרחיות אשר הביאו לוכח מספיקים וסברותיהם קלושות ודקות מאד מאד . והבה מה שהזיז הרב הגאון

---

*) קבלת י"ם ז' ח' ויצב העפר על הארץ כאשר והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה . הבל הבלים אמר הקהלת — הכל הבל —

פגאון מ' יעקב עמדן זצ"ל לחכם דורנו מ' משה דעסוי זצ"ל בענין הגמרא דוד ומכה הנפש שיהי' פשט הגמרא נזירא שמא יתעלף על זה לחד מ"מ נראה שיש עילוף הדומה למיתה, ואם כחוש לחיכן בקיאין בדין טומאה וטהרה עכ"ו שפיקוח בעניין הקבורה • ומה נעשה שהתעלף זה במקום שחין שם בקיאין, ויקשבורו חת ומתה בפסך חין יעשו: יכיחוהו כך עד שיחוק הכשר הרי עומדין על לח חלין, יקברוהו מיד הלח יש למו חשש עילוף? ח"ל הגמרא קברה שיש עילוף דומה למיתה ונפרט לחיכן בקיאים, ומשום הכי הרי הוח כחי לעניין טומחה וטהרה עד שנדע בבירור גמור שהוח מת וזה בזמן נמיקת הבשר • ומוכח נמי מהגמרא זו עלמה שחיכו עוברים על לח חלין כ"ח בחת מוחלט וזה מזמן הכיחוק • ולכן כל זמן שהחת בספק הוח מטמח בטו"מ חם הוח זב, וכן חיכו עובר עליו בלח חלין • והרב ר"י עמדן דבר עם ר' יוסה ז"ל (חשר מרוב עגותגותו החזיק חת עלמו לחלמיד) קשות ומורה על ספרו לחברת בקורת חשר כתב לחמתה של תורה ונפלחם בקושטח" דיפח — ושוחיל דחתח לידן הספר הנ"ל כימח בה מילחתח ומזה ירחה שהרב הנ"ל הלך ע"י חריפותו לפעמים דרך רחוק מכטח השכל • ומו שהוח דן דמיומר ח"ח מותר להשחיתו במעי חמו, וחיפור הוספת שו"ל (חשר לפי דפרין חלו לריכין לדברי הקבלה בעפין זה, ולפי דעת כל מוסכיל חין לך עון גדול ממבל והורג ומוריד שחול יותר מזה, וחוי לו למי שחין לו נדר חחר להשמר מחטח הרע הזה) ויעויין הקורח בספרו שחילת יע"כן שחלה מ"ג • וכן תשובתו על חיפור סירוס חם מתפטט בדגי הים ירחה הקורח שכתב דברים לחדוד בעלמח וחין למדין ממנו דברים התלויים על ידיעת חפמית הטבע • וכן נפשוט על תשובותיו בעניו הסריסים וכו' חשר כתב עליהם בחברת בקורת הפ"ל, לחכם חין כחן מקומם •

והנה רואים לחכמו שחין להכיח רחי' מדברי הקדמונים כלל, לפי שהם קברו במערות רחוקות מלחות חויר כחדר ופתח פתוח בהם לפתוח מיד בעת הלורך, כמו שרחינו בחיש שקברו וכמה פח הגדוד ויפלימו חותו חל קבר חלישע ויגע בעלמות חלישע ויחי ויקם על רגליו, וחלו הי' להם קבל לחו שיש לנו היום חיך יוכל לנגוע בעלמות חלישע • ועיין מה שכתב שם הרד"ק • וגם שם קבר הוסף רק על הטומת המתים במקום שיתעלמו בו מן העין, ולח בחפירת גומח והטמנה בקרקע דוקח, כמו שיחשוב להמון לבחר שם קבר (גרוכע) כי יש הבדל בלה"ק בין קבר לבור ובין קובר לחופר, כמו שהוח גם בלשון חשכ"ו בין גרו"בע וגר"חב • ומם כן כוכת הפתוב כי קבור תקברהו חיגו לשימו בגומח בחרן, כי חם שתעלה

שתעלימוהו מן העין, כוונתו כי קללת חלחים תלוי ר"ל זה בזיון שיהיה האדם הנברא בנפש חלחים תלוי. ומזה דרשו חז"ל אשר דבריהם כגחלי אש גם על כל המתיש לחמור שדבר בזיון הוא להניחם כאלו דומם לעין כל, ומצוה היא להעלימם מן העין לכבד על דבר כי קללת חלחים היא, לחמש העלמה זו ליכה הנועה בלבד כי כמנת אתה עובר על לאו ולא תעמוד לדמיתך כי לא יעמדו ההולכים מלטמא, כ"ש העלמה זו היא קבורה דהיינו העלמה מן העין במקום שיעמדו ההולכים שמה להתהיל. לחכל לא ידעתי איך ליפה המצוה לעשותו בארץ דוקא ביום מותו ולכסותו בעפר. ואם כביול רחי' מהקדמונים מדוע לא נהגו כמנהגם כי הם לא קברו בארץ עד אחר גלותם מן הארץ בימי הגזירות והשמדות, וגם בהותה זמן פקדו במקום שהי' לפסוד, ואלמלי כודה לה" מקדו שהטיל עמהו להיות לחל ידעו לעשות שמירה מעולה בכל בהיותו תושבים בין עמים טובים בעלי חכמה ומשפט ואשר יקרו בעיניהם דמי ליש עבדי כדמי אחד מהם, ובעשה מערה מיוחדת להעמיד שם המתים עד שיעוק הבשר ולהעמיד שם שומרים, כי אין בזה פרצת גדר, כי אם בחליף מנהג אבותינו במנהג אבות אבותינו.

ועי"ד שאומרים הרבנים שאין לשמוע אל דברי הרופאים, לר לי מאוד איך ירימו לב בזה כנגד החכמים הקדמונים אשר לפי דבריהם המה כנגעים על נבי עכקים בנבדם, והם בנו בנין גדול על דברי הרופא. וכן שאלני איש בכון לאמור: איך נשליך אחרי גוויונו בענין הזה דברי הרופאים, הלא חכמנו הקדמונים התירו להחכיל את החולה ביום הכפורים ע"פ הרופא, ומה זה בדבר עון כרת עאל"ו שנשמע לדבריו בענין הזה? — וא"ת הלא הרמ"בם ז"ל היה גדול מאוד בחכמת הרפואה ועכ"ז אמר המדקה מטתו ה"ז משובח. על זה אשיב: ראשון, ידעתי גם ידעתי גדולת משה לא כופל תוכי מכל בני גילי ושקדתי ימים רבים על מכוריו היד ופי' המשנה, ומלבד זה קראתי ספרי החלחית והחקירה שלו כיתר שאת ויתר עז לאשר דרשתי חכמה מעודי על היום הזה, ואלו הוחי התם הוחי מליא לעיניהו מעפרי' לחמש בכל זה מי יאמר שהי' כביל וידע את כל נסתרי הטבע, בפרט בדבר הנתון ע"י הנסיון, אשר אם יום מדשות יגיד למשים עין ולב על כל רגעותיו.

החתימה ברך השמך.